

Colecția *Viața în Hristos*
Seria „Imnografie bizantină”
20

Sfântul Iosif Imnograful
Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru

Canoane de pocăință, foarte străpunse

Traducere din limba greacă veche de
MONAHIA PARASCHEVA ENACHE

Studiu introductiv de
MONAHUL FILOTHEU BĂLAN

Ediție îngrijită de
PR. DRAGOȘ BAHRIM

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului



Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2025

Canonul al 15-lea 171

Canonul al 16-lea 181

**Sf. Neofit Zăvorâtu, Canon de pocăință foarte străpuns
la Domnul nostru Iisus Hristos 191**

Schiță pentru o istorie a Octoihului

Fundația *Octoihului* a fost pusă de către Sfinții Apostoli atunci când au creat *Odele* (cunoscute generic sub numele de *Cîntările lui Moise* și tipărite, de obicei, la finalul *Psaltirilor*). Ele reprezintă scheletul de imnografie scripturistică a primelor secole creștine și au fost folosite pentru slujba de dimineață (utrenia). Un model atestat deja în veacul al II-lea după Hristos, în comunități creștine foarte dezvoltate (în Arhiepiscopiile Antiohiei și Alexandriei, cel puțin¹, și acesta cu siguranță este mai vechi, din veacul I creștin), a fost propus – luînd ca pildă stihurile din Psalmii 129 și 116 folosite la vecernie împreună cu strofe de imnografie dedicate Învierii Domnului la vecernia de Sîmbătă seara – ca *Odele* să fie întreșesute cu imnografie pe podobie, podobiile aparținînd unor moduri muzicale diferite.

Precum este demonstrat în studiile temeinice dedicate istoriei *Octoihului* (cu nenumărate analize ale evoluției, din epoca apostolică pînă în modernitate)², începuturile acestei comori

¹ A se vedea cele două cunoscute exemple din veacul al doilea de imnografie pe podobie: Clement Alexandrinul, *Imn către Mîntuitorul Hristos*, în traducere românească în *PSB 4* (serie veche), EIBMBOR, București, 1982, pp. 361-362, și imnografia syriacă a lui Bardaisanes: F. Nau, *Bardesane l' Astrologue. Le livre des lois des pays*, Ernest Leroux, Paris, 1899 (text siriac cu traducere latină) sau ediția mai recentă H.J.W. Drijvers, *The Book of the Laws of the Countries*, 1965, 2007² (text syriac cu traducere engleză).

² Pentru a nu repeta aici bogata bibliografie dedicată acestui subiect, fac trimitere la lucrarea mea, „Scurt studiu despre istoria Anastasimatarului”,

imnografice sînt documentate pentru prima oară în Palestina în timpul Sfîntului Chiril al Ierusalimului (și poate chiar a predecesorilor săi!), la jumătatea veacului al IV-lea. Cam în aceeași epocă a fost exportat corpusul liturgic palestinian și în învecinatele Siria și Egipt, dar și în mai îndepărtatele Roma, Mediolanum și Constantinopol; și nu numai în marile cetăți, ci peste tot pe unde cultul creștin dobîndea noul său veșmînt liturgic.

În scrisoarea 207, Sfîntul Vasile cel Mare răspunde nedumeririlor clericilor din Neocezarea Pontului, cîndva între anii 370 și 379, ca mărturie a adoptării tipicului palestinian al *Octoihului* în Cezarea Capadociei:

Dacă-i întrebi care-i cauza acestui nedeclarat și neîmpăcat război, ei zic că glasul melodiei este diferit de obiceiul care se ține la noi cu privire la psalmi, și încă altele asemenea cu acestea, de care ei ar fi trebuit să se rușineze. [...] Iar la acuzația cu privire la psalmodii, prin care cei ce ne învinuiesc pe noi îi înfricoșează mai ales pe cei mai simpli, aceea am de spus: că obiceiurile ținute acum în toate Bisericile lui Dumnezeu sînt în acord și împreună glăsuire. Căci de cu noapte poporul de la noi se zorește să meargă la locașul de rugăciune, unde cu durere și cu necaz și cu lacrimi stăruitoare se mărturisește Domnului, iar la urmă ridicându-se de la rugăciuni stau la psalmodie. Și apoi, împărțiți în două cete, [bărbații] cîntă antifonic [ἀντιψάλλουσιν] unii cu ceilalți, pe de o parte, ținându-și împreună cugetarea la cuvintele Scripturii și, pe de altă parte, împreună concentrîndu-și atenția la rugăciune și la nerăspîndirea inimilor lor. Apoi iarăși, îngăduindu-i unuia să înceapă melosul, ceilalți îi răspund; și, astfel, împărțindu-și între ei noaptea rugîndu-se întru felurimea psalmodiei,

publicată ca postfață a volumului *Sfîntul Macarie Ieromonahul – Anastasimatar. Privegher Paisian*, Editura Sophia, București, 2023, pp. 843-898.

când deja se luminează de ziuă, toți de obște, ca dintr-o singură gură și o singură inimă, înalță Domnului psalmul de mărturisire [Psalmul 50], fiecare făcându-și ale sale proprii cugetele cele de pocăință. Dacă din pricina unora ca acestea vă separați de noi, atunci separați-vă și de egipteni, separați-vă și de cele două Libii, de tebani, de palestinieni, de arabi, de fenicieni, de sirieni și de locuitorii de lângă Eufrat și, în general, de toți care au cinstit privegherile și rugăciunile, și psalmodiile de obște³.

³ O traducere anterioară a fost realizată de pr. T. Bodogae și publicată în PSB 12 (serie veche), pp. 426-427, republicată în PSB 3 (serie nouă), pp. 319-321. Traducerea actuală a fost realizată de monahia Parascheva Enache și de mine. Textul original al Sfintului Vasile cel Mare este: Κὰν τὴν αἰτίαν ἐρωτηθῶσι τοῦ ἀκηρῦκτου τούτου καὶ ἀσπόνδου πολέμου, ψαλμοὺς λέγουσι καὶ τρόπον μελωδίας τῆς παρ' ὑμῖν κεκρατηκυίας συνηθείας παρηλλαγμένον, καὶ τοιαῦτά τινα ἐφ' οἷς ἐχρῆν αὐτοὺς ἐγκαλύπτεσθαι. [...] Πρὸς δὲ τὸ ἐπὶ ταῖς ψαλμωδίαις ἐγκλημα, ᾧ μάλιστα τοὺς ἀπλουστέρους φοβοῦσιν οἱ διαβάλλοντες ἡμᾶς, ἐκεῖνο εἰπεῖν ἔχω, ὅτι τὰ νῦν κεκρατηκότα ἔθη πάσαις ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις συνωδὰ ἐστὶ καὶ σύμφωνα. Ἐκ νυκτὸς γὰρ ὀρθρίζει παρ' ἡμῖν ὁ λαὸς ἐπὶ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, καὶ ἐν πόνῳ καὶ ἐν θλίψει καὶ συνοχῇ δακρῶν ἐξομολογούμενοι τῷ Θεῷ, τελευταῖον ἐξαναστάντες τῶν προσευχῶν εἰς τὴν ψαλμωδίαν καθίστανται. Καὶ νῦν μὲν διχῆ διανεμηθέντες ἀντιψάλλουσιν ἀλλήλοις, ὁμοῦ μὲν τὴν μελέτην τῶν Λογίων ἐντεῦθεν κρατύνοντες, ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἀμετεώριστον τῶν καρδιῶν ἑαυτοῖς διοικούμενοι. Ἐπειτα πάλιν ἐπιτρέψαντες ἐνὶ κατάρχειν τοῦ μέλους οἱ λοιποὶ ὑπηχοῦσι· καὶ οὕτως ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῆς ψαλμωδίας τὴν νύκτα διενεγκόντες μεταξὺ προσευχόμενοι, ἡμέρας ἤδη ὑπολαμπούσης πάντες κοινῇ, ὡς ἐξ ἐνὸς στόματος καὶ μιᾶς καρδίας, τὸν τῆς ἐξομολογήσεως ψαλμὸν ἀναφέρουσι τῷ Κυρίῳ, ἴδια ἑαυτῶν ἕκαστος τὰ ῥήματα τῆς μετανοίας ποιούμενοι. Ἐπὶ τούτοις εἰ ἡμᾶς ἀποφεύγετε, φεύξεσθε μὲν Αἰγυπτίους, φεύξεσθε δὲ Λιβύας ἀμφοτέρους, Θηβαίους, Παλαιστίνους, Ἀραβας, Φοίνικας, Σύρους καὶ τοὺς πρὸς τῷ Εὐφράτῃ κατρωκισμένους, καὶ πάντας ἀπαξάπλωσ παρ' οἷς ἀργυρνία καὶ προσευχαὶ καὶ αἱ κοιναὶ ψαλμωδίαὶ τετίμηνται.

***Cuvânt despre pocăință
al Sfântului Părintelui nostru
Neofit Zăvorâtul din Cipru¹***

Dacă cineva ar fi fiul unui împărat pământesc și apoi pe neașteptate ar fi luat prizonier și dus în țară străină și îndepărtată, această robie fiind, prin firea lucrurilor, foarte chinuitoare, foarte apăsătoare și cu adevărat nenorocită, din pricina căreia ar fi dezbrăcat de minunată haina aceea împărătească și atât de slăvită și, în locul aceleia, ar fi încins cu tunică murdară de rob și ar fi condamnat la cea mai de pe urmă sclavie, cel ce cu puțin mai înainte era împărat, oare câte suspine din inimă nu ar aduce unul ca acesta? Câte râuri de lacrimi nu ar vărsa? De câte ori în zi și în noapte nu și-ar deschide ochii și nu și-ar ciuli urechile, doar-doar ar vedea pe cineva din propria patrie sau de la tatăl său, împăratul, doar-doar ar auzi de undeva cuvinte de mângâiere?

Dacă deci acela pentru un tată împărat care este muritor și pentru o bogăție stricăcioasă, și pentru un veșmânt care se înveștește, și pentru o patrie pământească atâta suspină din inimă

¹ Extras din Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru, *Cincizeci de capete*, 16-22, în Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru, *Scrieri I. Zece Cuvinte despre poruncile lui Hristos. Cincizeci de capete* (Colecția *Viața în Hristos*. Seria de autor „Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru”), traducere din greaca veche de Laura Enache, studii introductive de I.E. Stefanis și P. Sotiriadis, traduse de Doru Octavian Vasile, ediție îngrijită de Pr. Dragoș Bahrim, Editura Doxologia, Iași, 2015, pp. 292-304.

și varsă atâtea lacrimi din ochi, cu cât mai mult trebuie să săvârșim acestea noi, cei care am fost duși în robie într-un mod atât de jalnic prin tiranul cel viclean și care ne-am despărțit de Dumnezeu, Împăratul și Tatăl nostru, și am fost dezbrăcați de un veșmânt care nu se învechește și am căzut din patria cea dumnezeiască și nemuritoare și din negrăita bogăție și am fost alungați în țară depărtată? Cum, oare, nu trebuie să purtăm pururea în minte o așa de mare pagubă și să ne tânguim în fiecare zi și cu plânsete și cu durerea inimii să căutăm cu osârdie vechea noastră patrie și pe Tatăl nostru? Dar noi, după ce am predat pe toate acestea adâncurilor uitării², fără a ne mai aminti în vreun fel de patria noastră, de adevărata noastră patrie, locuim acum în această țară străină ca în propria patrie.

Și vrând Tatăl nostru și Împăratul și Dumnezeu să ne trezească și să ne amintească cine suntem și de unde venim, îngăduie ca în multe chipuri să ne necăjim aici prin foamete și ciumă, și cutremure de pământ³, și boli, și morți timpurii și mai înainte de vreme, și sărăcie, și multe alte necazuri de toate felurile, pentru ca măcar așa, cu de-a sila, să înțelegem că toți laolaltă suntem străini, și călători, și pelerini⁴, și prizonieri și că este propriu robilor și străinilor să sufere fără încetare și, în același timp, să se istovească, și de aici încolo să caute cu durere pe bunul și bogatul și fără de moarte Părintele nostru și vechea noastră patrie din care am fost izgoniți.

Și poate ar spune cineva, cum aș putea să mă străpung la inimă și să plâng numai din acest cuget? – Da, frate, numai din acest gând vine pocăința și lacrima, oricât de târziu și oricât de greu. Dar, ca să vină lacrima și plânsul și mai multă pocăință,

² Sfântul Grigorie Teologul, *In novam Dominicam* (Or. 44), 1, PG 36, 608 A.

³ Cf. Lc. 21, 11.

⁴ Cf. I Pt. 2, 11.



Glăsul al 2-lea Luni dimineață

Canonul al 3-lea de pocăință¹,

al cărui acrostih este acesta:

«Ploi de lacrimi dă-mi mie, Cuvântule al lui Dumnezeu.
Al lui Iosif.»

Cântarea 1

Irmosul:

«Veniți, popoare, să cântăm cântare lui Hristos Dumnezeu,
Cel ce a despărțit marea și a trecut pe poporul
pe care l-a slobozit din robia egiptenilor, că S-a proslăvit.»

Cel răstignit, Care nu ai chemat pe drepți, ci pe păcătoși la pocăință, precum ai spus, primește-mă și mântuiește-mă și pe mine, cel ce am păcătuit multe și vin acum la pocăință.

Numai eu singur mă supun păcatului, eu singur am deschis ușa patimilor, iar Tu, Hristoase, Singur ești ușor de împăcat, pentru aceea, întoarce-mă, mântuiește-mă cu milostivirea Ta.

Ale Mucenicilor

La tribunalul Tău, Mucenicii se înfățișează purtători de cununi, biruind zdrobirile pierzătorului, și se îmbogățesc cu nemurirea.

¹ Παρακλητική ἤτοι Ὀκτώηχος ἡ μεγάλη, Veneția, 1858, pp. 61-64.

A Născătoarei...

Maria, năstrapă de aur, alungă duhoarea patimilor mele și întărește-mă pe mine, cel ce mă clatin de atacurile vicleanului dușman.

Cântarea a 4-a

Irmosul:

«Te laud și am auzit, Doamne, și m-am spăimântat,
că ai venit până la mine căutându-mă pe mine, cel rătăcit.
Pentru aceea, proslăvesc pogorârea Ta cea multă către mine,
mult Milostive.»

Am căzut în noroiul păcatului și mi-am pierdut frumusețea de sus, Doamne, și acum mă tem de pedeapsă. Pentru aceea, luminează smeritul meu suflet cu frumusețea pocăinței.

Cu viclene vorbiri, vicleanul, răpindu-mă de la Tine, m-a făcut pășune lui, Dumnezeuule a toate, răpește-mă din răutatea lui și cheamă-mă din nou în căile pocăinței.

Timpul vieții mele a fost pentru mine lucrarea pierzaniei, într-o clipă mântuiește-mă, Hristoase, cum ai mântuit cu porunca Ta oarecând pe desfrânata care se pocăia ca să Te laud pe Tine, singur fără de păcat.

Ale Mucenicilor

Fiind uneltitor în răutate, cel fără de lege îi silea pe Mucenicii lui Hristos să dea cinstire zeilor celor neînsuflețiți, dar a fost nimicit. Căci Mucenicii Îl cunoșteau numai pe Dumnezeu, Cel ce a făcut cerul și pământul.